

Boek- en CD-bespreking: Van Taal tot Klank DRITTER THEIL DER CLAVIER ÆBUNG Kees van Houten

DRITTER THEIL DER CLAVIER ÆBUNG Kees van Houten (Helmond 1940; o.a. van 1971 tot 1992 hoofdvakdocent Orgel aan het Utrechts conservatorium) is gefascineerd door Bachs orgeloeuvre, dat doortrokken is van getallensymboliek en retorica (de relatie tussen tekst en muziek). Om tot een optimale beleving te geraken van de koraalbewerkingen van J.S.Bach is inzicht in diens compositietechniek onontbeerlijk. Van Houten tracht via zijn publicatiereeks van Taal tot Klank: ÆLeipziger orgelkoralenÆ™ en ÆDritter Theil der Clavier ÆbungÆ™, de lezers op heldere wijze dit inzicht te verschaffen. Hoewel... men kan ook gevoelsmatig genieten van Bachs muziek. Terecht spreekt Van Houten dit met zoveel woorden in de inleiding van beide boeken: Æ... zijn geheel eigen fantasierijke componeertrant [is] vaak niet te vangen in technische formules en begrippen [...]; BachÆ™s genialiteit stijgt ver uit boven alle schoolse wetjes en regelsÆ™ (blz. 6).

Bach is een genie, niet alleen als componist, maar ook Æin het toepassen van de muzikale Retorica en in het ÆinvenireÆ™ (bedenken) van speciale muzikale technieken, nodig om een bepaalde, genuanceerde gevoelswaarde uit te drukkenÆ™ (blz. 4). Wie nieuwsgierig is naar alle lagen die Bach in zijn orgelliteratuur heeft aangebracht, kan veel plezier beleven aan Van Houtens analyse, die hij helder te boek gesteld heeft. Van Houten blijft in zijn analyse ook nuchter, en dat is knap. Sceptische lezers zal hij zo ook weten te overtuigen van zijn zienswijze. Zelfs al heeft men geen hoegenaamde interesse in getallensymboliek, retorica en dergelijke, dan nog kan men door zijn gedetailleerde analyse tot verrassende ontdekkingen komen.

CD

Gelijktijdig met de besproken boeken is ook een CD verschenen, met een Æespontaan in Æn avondÆ™ gerealiseerde opname van twaalf uitgebreide koraalbewerkingen van Bach, gespeeld op het Robustelly-orgel (1772) in de St. Lambertuskerk te Helmond. De cd is Æeen verduidelijking van mijn interpretatiesÆ™, zo schrijft Van Houten in het tekstboekje. Hij speelt mooi, met subtiele articulaties, rubato en zeggingskracht. De eerste koraalbewerking, ÆWir glauben allÆ™ an einen GottÆ™, registreert Van Houten met op beide manualen het plenum (Prestant 8Æ™, 4Æ™, 2Æ™, Fourniture), aangevuld met de twee Trompettes 8Æ™. Vanwege het tekstuele karakter immers het pregnante zes maal klinkende thema in het Pedaal onderstreept de kracht en onwankelbaarheid van het geloof, kiest Van Houten voor de Bazuin 16Æ™. Hij haalt zich daarmee een klanktechnisch probleem op de hals want die Bazuin klinkt, ondanks de beide gekoppelde plena inclusief de twee Trompettes 8Æ™, toch te fors. Van Houten kiest er dan voor om bij het plenum de Cornet van het Grande Orgue te trekken, om zo de balans in evenwicht te brengen. Los van het feit dat een Frans getint instrument als het Robustelly-orgel (1772) niet echt voor Bach is geÆigend, is een Cornet alleen al qua kleur toch te veel van het (Franse) goede. Daarbij komt dat een Cornet een discantregister is. De baskant wordt door de Cornet nu uit balans gebracht, iets dat zeker niet mag gebeuren wanneer telkens fugatoÆ™s worden vertolkt, zoals bij dit koraal het geval is. Na deze in mijn oren te fantasierijke opening ontplooit de klank zich bij de volgende elf koraalbewerkingen onder Van Houtens geest en handen soepel, met fraaie registraties die alle duidelijk in het tekstboekje vermeld zijn.

Dw opname is opvallend transparant. De cd vormt een goed geheel met de beide ter recensie aangeboden boeken. Aanbevolen.

N.a.v. Kees van Houten, Driller Theil der Clavier Æbung J.S. Bach - muzikaal-psychologische beschouwingen (Reeks Van Taal tot Klank). Uitgave Kees van Houten, Stapelen 4, 5281 EH Bostel. Geen ISBN. Prijs boek f35,- (+ f 6,- verzendkosten); ad f 30,- (+ f 4,- verzendkosten). Boek + Cd f67,- De beide boeken samen kosten f75,-; beide boeken + Cd kosten f100,- (*= incl. verzendkosten).